

RACÓ DE LA MEMÒRIA

El Marquès de la Sénia

Emilio Querol Salvador

En els estudis sobre dinasties nobiliàries de les nostres terres no en trobem cap vinculada a la Sénia o que hagués tingut casa o residència a la població. Llavors, pot sobtar una mica sentir parlar del Marquès de la Sénia, títol nobiliari associat a un personatge d'origen mallorquí que va arribar a ser capità general de Catalunya entre molts altres càrrecs. En aquest article, us farem cinc cèntims de qui va ser aquest personatge i de com va arribar a ser Gran d'Espanya amb un títol que porta el nom de la Sénia, però que mai no ha tingut cap dret real sobre el nostre terme municipal.

Retrat de cos sencer de Fernando Cotoner i Chacón, I Marquès de la Sénia. Font: Internet

Durant el transcurs de la Primera Guerra Carlina, les Terres de l'Ebre i el Maestrat van ser bastant castigades per diferents actes de guerra. Va ser una guerra que es va desenvolupar entre els anys 1833 i 1840 entre els partidaris del pretendent Carles Maria Isidre de Borbó, els anomenats carlins, i els partidaris d'Isabel II, anomenats isabelins o liberals. La població de la Sénia, durant aquests set anys, es va trobar en mig d'una guerra llarga i cruenta. Va ser un important centre d'operacions logístiques de l'exèrcit carlí de Cabrera i va ser escollida pel mateix Cabrera, el 1837, per refer-se de les ferides que havia patit.

També va ser escenari, però, d'un dels últims grans enfrontaments produïts a les nostres terres.

En els fets ocorreguts al nostre poble, els personatges centrals per ambdós bàndols van ser Ramon Cabrera, pel bàndol carlí, i Marcelino Oraa, pel liberal. Ramon Cabrera, nascut a Tortosa, abandonà els estudis religiosos per la carrera militar. Les seues accions durant les batalles li van valer el sobrenom de Tigre del Maestrat. De tarannà més aviat conciliador, l'afusellament de la seua mare per part dels enemics a la seua causa va fer d'ell un home de comportament més violent. Marcelino Oraa, militar del bàndol liberal, nascut a Beiriain (Navarra), va dur a terme el setge de Morella, llavors en possessió de Cabrera. El setge, malgrat la gran quantitat de tropes del bàndol liberal, fracassà i va fer augmentar més la llegenda de Cabrera.

Retrat de Ramon Cabrera. Font: Internet

"Va arribar a ser Gran d'Espanya amb un títol que porta el nom de la Sénia, però que mai no ha tingut cap dret real sobre el nostre terme municipal."

Gairebé ja al final de la guerra, els dies 20 i 30 de maig de 1840, les tropes es van enfrontar a la Sénia, al paratge conegut com barranc de la Figuera.

Les tropes carlines estaven comandades pel mateix Cabrera i les tropes liberals per Fernando Cotoner

Fotografia actual del Barranc de la Figuera, a l'entrada del poble per la banda de Rossell. Foto: Emilio Querol

i Chacón, militar liberal sota les ordres d'O'Donnell, que un cop acabada la campanya militar al nord d'Espanya va venir a lluitar a les nostres terres. En la batalla de la Sénia van resultar vencedores les tropes liberals i Cabrera va haver de fugir. Pels fets esdevinguts al nostre poble i per una llarga carrera militar plena d'èxits, el general Fernando Cotoner i Chacón va rebre el títol de Marquès de la Sénia de mans del rei Amadeu I, el 1871, i el rang de Gran d'Espanya de mans d'Alfons XII, el 1882. Seguidament, us farem un resum de la seua trajectòria com a militar i polític en un període molt convuls de la història d'Espanya.

Fernando Cotoner i Chacón Manrique de Lara va nèixer a Palma, Mallorca, el dia 17 de gener de l'any 1811, fruit del matrimoni de José Cotoner Sales i Despuig i de María de las Mercedes Chacón Manrique de Lara, membre d'una família de l'alta burgesia de l'illa.

FOTO 4 El Marquès de la Sénia

Fernando Cotoner era d'una família d'origen noble i la seua vocació es decantà per seguir la carrera militar. Ingressà al col·legi militar de Segovia el 28 de setembre de 1825 i, per la seua voluntat en l'estudi, arribà al grau

d'alferes d'Infanteria el 28 març de 1826. Durant els anys de servei en l'exèrcit participà en gran quantitat d'accions militars, ja que va viure una època de freqüents pronunciaments

Escut dels Cotoner de Mallorca. Sobre camp d'or apareix una plana cotonera amb cinc rams florits. Font: Internet

i revolucions. Destacà amb gran mèrit a les Guerres Carlines. L'any 1836 estava al comandament del batalló de voluntaris guipuscoans conegut com els Chapelgorris sota la direcció del general Evans. Comandant aquest batalló és ferit de gravetat a San Sebastián el dia 5 de maig, per la qual cosa va ser ascendit a major de Batalló i comandant d'Infanteria i li va ser concedida la Creu de San Fernando de 1a. Classe. El 27 de novembre del mateix any, a Bilbao, durant la defensa del convent de Sant Agustí de l'atac de les tropes carlines, demostrà una valentia per la qual fou ascendit al càrrec de coronel d'Infanteria. El 7 de juny de 1837 va ser nomenat governador de Fuenterrabia per poder recuperar-se de les múltiples ferides rebudes en l'anterior campanya militar. El 16 de juliol de 1839 és destinat a l'exèrcit del centre sota el comandament del general Leopoldo O'Donnell, amb el càrrec de segon cap d'Estat Major. Va participar, el 4 d'abril de 1840, en el reconeixement sobre Aliaga i en la presa d'aquesta població de Terol entre els dies 11 i 15 del mateix mes, també en la presa d'Alcalá de la Selva, ocorreguda entre els dies 28 i 30 d'abril i, finalment, els dies 20 i 30 de maig en la batalla de la Sénia, acció per la qual va ser nomenat brigadier d'Infanteria. Continua prenent part en totes les accions militars fins al final de la guerra. Després d'un retir provisional en un aquarterament de Mallorca, al juny de 1843, passà a Catalunya per unir-se a un pronunciament militar. El general Francisco Serrano, en nom del Govern Provisional, fou l'encarregat de nomenar-lo subinspector d'Infanteria. Pels serveis prestats durant aquest període en terres gallegues amb el mínim vessament de sang, rep el 23 agost de 1843 l'ascens al rang de mariscal de camp. L'any 1844 rep l'ordre de sufocar la rebel·lió de les places d'Alacant i Cartagena, revoltades contra el Govern. El 1845 és nomenat governador de la plaça de Barcelona i comandant general de la mateixa província. És requerit en els següents anys per realitzar importants millores en les defenses i comunicacions de les Illes Balears i en concret a Menorca, tasca que realitzà amb encert. El dia 20 de desembre de 1851 és nomenat tinent general i el 12 de febrer de 1853, senador del Regne. Com a governador general de l'illa de Puerto Rico i sota el seu mandat, es van efectuar importants millores, com ara la construcció d'una carretera que donava la volta a l'illa o millores en les defenses. Tanta va ser l'estima que

"En la batalla de la Sénia van resultar vencedores les tropes liberals i Cabrera va haver de fugir. Pels fets esdevinguts al nostre poble i per una llarga carrera militar plena d'èxits, el general Fernando Cotoner i Chacón va rebre el títol de Marquès de la Sénia."

van sentir els habitants de l'illa cap al seu governador que, amb motiu del seu retorn a Espanya l'any 1860, van acudir en gairebé la seua totalitat a acomiadar-lo al port. El 1862 és nomenat capital general d'Aragó i el 1863 de Catalunya, mandat que va coincidir amb l'època de Prim. Amb el retorn al poder de la Unió Liberal, és nomenat capità general de Catalunya d'octubre de 1865 a juliol de 1866. Va ser president del Consell d'Estat de 1868-1872. Ocupà la Direcció General d'Infanteria fins al 1874 i va ser director de la Guàrdia Civil des del 28 de setembre de 1874 al 21 gener de 1882. Ocupà la Direcció General d'Invàlids de 1885 fins a l'any 1887.

Retrat de Fernando Cotoner com a director general de la Guàrdia Civil. Font: Internet

Retrat de Fernando Cotoner com a director general d'Invàlids. Font: Internet

El Sr. Presidente del Consejo de Ministros
Participa que el Gobierno haciendo uso de la
facultad que le concede el
parrafo 2.º del articulo 25
de la Constitucion ha con-
ferrido al Senador del Rei-
no Marqués de la Sènia
el cargo de Director Coman-
dante general del cuerpo
y cuartel de Inválidos.

Nomenament pel Consell de Ministres de Fernando Cotoner com a director general d'Invàlids. Font: Internet

Posteriorment, es va retirar a la localitat mallorquina de Banyalbufar i va caure malalt, malaltia que li va ocasionar la mort a la ciutat de Barcelona el dia 16 de juny de l'any 1888.

Va ser diputat i senador electe per Mallorca en diverses ocasions i entre les seues distincions militars cal destacar:

- Gran Creu de Calatrava
- Gran Creu de San Hermenegildo
- Gran Creu d'Isabel la Catòlica
- Diverses creus de San Fernando
- Legió d'Honor de França
- Gran Creu de Sant Benet d'Aus de Portugal

Fernando Cotoner es va casar l'any 1837 amb Francisca de Allendesalazar i Loizaga (1818-1890), dama pertanyent a la noblesa basca, amb qui va tindre tres fills: Nicolás, José i Manuel. El títol nobiliari de Marquès de la Sènia, que a més porta afegit el rang de Gran d'Espanya, és hereditari i actualment el porta la senyora María Dolores Cotoner i Quirós. Fernando Cotoner i Chacón, primer Marquès de la Sènia, és fill predilecte de la ciutat de Palma. I a la mateixa ciutat, un carrer molt important llueix amb orgull el seu nom.

Placa del carrer Marquès de la Sènia a Palma, Mallorca. Foto: Emilio Querol

Libreria de Palma, Mallorca, amb el nom de la Sènia al mateix carrer.
Foto: Emilio Querol

NICOLAS COTONER
60th Grand Master
Born: 1607
Origin: Spanish
Elected: 1663
Place: Malta
Died: 1680
Buried: Malta

Retrat de Nicolau Cotoner i d'Olesa com a Gran Mestre de l'Orde de Malta. Font: Internet

Aquesta noble família mallorquina es remunta al segle XIII, quan l'illa de Malta va passar a formar part dels dominis que els monarques catalans van tenir per tota la Mediterrània. Aquesta illa fou cedida a l'orde religiosa i militar de Sant Joan de Jerusalem, coneguda fins llavors com els Hospitalers, per l'Emperador Carles I quan va haver d'abandonar l'illa de Rodes presa pels turcs. Des de llavors, és coneguda també com a Orde de Malta. Aquesta orde va tenir molts mestres catalans, mallorquins i valencians. Dos d'ells van ser avantpassats del primer Marquès de la Sènia. Nicolau Cotoner i d'Olesa en fou gran mestre entre 1663 i 1680, data en què va morir. Havia substituït en el càrrec el seu germà Rafael.

"El 1862 és nomenat capital general d'Aragó i el 1863 de Catalunya, mandat que va coincidir amb l'època de Prim. Amb el retorn al poder de la Unió Liberal, és nomenat capità general de Catalunya d'octubre de 1865 a juliol de 1866."

Bitllet de 5 lliures de la República de Malta on es veu una part de les fortificacions de la ciutat. Font: Emilio Querol

Una de les seues línies de govern fou la contribució a la pacificació del tràfic marítim de la Mediterrània, assolada per la pirateria turcoberberesca. Va projectar i iniciar la construcció d'un gran espai defensiu fortificat, davant La Valletta, la capital de l'illa, que és conegut avui com La Cotonera.

Bibliografia

SAUCH CRUZ, Núria (2004). "El primer Carlisme a la Sènia: alguns esdeveniments de consideració" dins de *Lo Senienc. Memòria, Natura i Llengua* (núm. 1). La Sènia: Centre d'Estudis Seniençs.

<http://www.histocat.cat/index.html?msgOrigen=6&CODART=ART01247> (Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya)

Referències de Viquipèdia:

BOVER DE ROSSELLÓ, Joaquín Maria; MEDEL, Ramón (1847) Varones ilustres de Mallorca, págs. 361-374.

BOVER DE ROSSELLÓ, Joaquín Maria (1868). Biblioteca de escritores baleares, pág. 214.

Congreso de los Diputados de España: Histórico de diputados.

LUCAS ALAMÁN, Manuel OROZCO Y BERRA, Manuel (1853). Diccionario universal de historia y de geografía, págs. 606-607.

Senado de España: Expediente personal del senador Marqués de la Cenia, D. Fernando Cotoner y Chacón, por la provincia de las Islas Baleares y vitalicio.